

УДК 336.7

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ РЕГІОНУ

О. Сукач

Черкаський державний технологічний університет

З'ясовано актуальні проблеми фінансової забезпеченості регіонів. Проаналізовано теоретичні конструкції щодо визначення автономії місцевих органів влади. Розроблено напрями вдосконалення наявних механізмів ефективного розвитку регіону та обґрунтовано напрями реформування міжбюджетних відносин з додатковим залученням коштів.

Ключові слова: бюджет, доходи, джерела, забезпеченість, моніторинг, потенціал, регіон, фінансові ресурси.

Зміни в економіці України та світі, що відбуваються на сучасному етапі вимагають внесення значних коректив у функціонування місцевих органів влади та їх спроможності забезпечення сталого розвитку регіону.

В умовах сьогодення все більш важливим стає питанням фінансового забезпечення територіальних громад ресурсами, що задовольняють мінімальні потреби регіону. Відповідно, для здійснення ефективного управління фінансовими ресурсами регіону актуальною залишається проблема оцінки фінансової забезпеченості.

Наявний механізм аналізу, як правило, ґрунтується на оцінці бюджетних показників, не враховуючи альтернативні джерела забезпечення та фінансування.

Дослідження у сфері фінансового забезпечення регіону здійснювала значна кількість вітчизняних та іноземних вчених. Вагомий внесок у дослідження з зазначеної проблематики внесли такі вітчизняні вчені-економісти, як: В. Базилевич, С. Буковинський, О. Василик, Ю. Глущенко, О. Кириленко, В. Кравченко, К. Лайкам, І. Луніна, В. Опарін, К. Павлюк, С. Слухай, І. Чугунов, С. Юрій та ін. Але не зважаючи на значні здобутки в цій галузі, невирішеними залишається низка питань, зокрема:

- відсутність єдиної методики визначення фінансової забезпеченості регіону, що буде охоплювати всі можливі джерела надходження коштів;
- недостатньо досліджені наявні підходи до проведення аналізу забезпечення потреб наявними фінансовими ресурсами;
- неузгодженість чинного законодавства щодо джерел наповнення місцевої казни та повноважень територіальної громади;
- обмеженість повноважень місцевих органів влади, щодо залучення альтернативних джерел фінансування місцевих бюджетних програм.

Основною метою дослідження є розробка пропозицій щодо вдосконалення оцінки фінансової забезпеченості регіону.

Становлення та розвиток в Україні інституту місцевого самоврядування із самодостатніми місцевими бюджетами та передача місцевим органам влади визначених повноважень обумовлюють формування бюджетного процесу згідно з європейськими стандартами, що водночас передбачає пошук нових напрямів забезпеченості регіонів.

Фінансова забезпеченість регіону характеризується наявними ресурсами та відображає спроможність місцевих органів влади виконати покладені на них завдання відповідно до законодавства, тобто фінансову забезпеченість можна трактувати як збалансованість між потребами регіону та його можливостями.

Вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх дослідженнях досить часто ототожнюють поняття “фінансової забезпеченості” з “фінансовим потенціалом” та “фінансовим станом регіону”.

У системі аналізу фінансового стану регіону можна виділити коефіцієнтний підхід, спрямований на розрахунок фінансової стабільності території й систему SWOT-аналізу, що оцінює рівень розвитку регіону та його стабільність. Відповідно фінансова стабільність характеризує збалансованість планових доходів та необхідних витрат (фінансування бюджетних програм) та їх коливання в результаті впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

На жаль, більшість науковців при визначенні фінансової стабільності регіону оцінюють лише стабільність місцевого бюджету, як основного джерела формування фінансових ресурсів регіону, не враховуючи альтернативні надходження.

Механізми оцінки фінансової стабільності бюджетів були запропоновані вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Наприклад, російським академіком Г. Поляком було запропоновано методика оцінки, що визначає рівень стабільності місцевого бюджету обсягом коштів, достатніх для забезпечення мінімальних потреб регіону. У цьому разі мінімальними потребами вважалися кошти, передбачені в бюджеті для фінансування соціального забезпечення [2]. Доробком вченого стала кваліфікація бюджетної стабільності, виходячи з рівня мінімальних витрат (табл. 1):

Таблиця 1

Рівень стабільності бюджету

Показник	Механізм розрахунку
Абсолютно стійкий стан	мінімальні витрати < (регулюючі + власні) доходи
Нормальний стан	мінімальні витрати = (регулюючі + власні) доходи
Нестійкий стан	мінімальні витрати = (регулюючі + власні) доходи + додаткові ресурси
Кризовий стан	мінімальні витрати > (регулюючі + власні) доходи

Для розрахунку автором запропоновані такі коефіцієнти:

- 1) коефіцієнт співвідношення регулюючих і власних бюджетних доходів;
- 2) коефіцієнт автономії;
- 3) коефіцієнт забезпеченості мінімальних витрат власними доходами;
- 4) коефіцієнт бюджетного покриття;
- 5) коефіцієнт бюджетної заборгованості;
- 6) коефіцієнт бюджетної результативності регіону;
- 7) коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення.

В. Івановим, А. Коробовою також розроблена методика оцінки фінансової стабільності бюджету на підставі показників, що характеризують доходи й витрати бюджету [3]. Методика включає, показники оцінки доходів, витрат й стан бюджету в цілому. При цьому для характеристики доходів були виділені такі коефіцієнти: співвідношення поновлюваних доходів і всіх доходів, регулюючих податків і поновлюваних доходів, надходжень від продажу активів і всіх доходів, грошових надходжень і всіх доходів. Для характеристики витрат бюджету - співвідношення поточних, капітальних витрат і всіх витрат, витрат на бюджетні організації й всі витрати, суми наданих кредитів підприємствам і всім витратам, грошових витрат і всіх витрат. Стан бюджету повинні характеризувати такі коефіцієнти: співвідношення загальної суми витрат і доходів, поточних витрат і податкових доходів, суми виданих позичок і наданих кредитів, суми погашених позичок й кредитів. Для аналізу непогашеної заборгованості запропоновано розраховувати коефіцієнти: співвідношення довгострокової заборгованості й всієї суми заборгованості, прямого боргу й кількість населення адміністративно-територіального утворення, прямого боргу й особистого доходу, суми річного обслуговування боргу й суми поновлюваних доходів. Аналіз за запропонованими напрямками рекомендується проводити як за результатами складання, так і виконання бюджету.

Вітчизняні науковці, зокрема, М. Гопанюк, О. Кириленко, В. Кравченко, О. Сунцова, І. Чугунов дотримуються підходів щодо визначення фінансової забезпеченості, а отже й фінансової автономії з використанням таких показників:

- показник питомої ваги видатків на реалізацію власних повноважень характеризує обсяг функцій, що забезпечуються органами місцевого самоврядування поза межами прямого державного контролю;

- показник питомої ваги обов'язкових видатків характеризує обсяг завдань, що забезпечуються місцевими органами влади під контролем державної влади на рівні встановлених нею єдиних державних стандартів;

- показник питомої ваги видатків на фінансування делегованих повноважень відображає обсяг завдань державної влади, що делегуються нею для забезпечення місцевими органами влади;

- показник питомої ваги власних доходів у доходах місцевих бюджетів вказує на ступінь залежності доходних джерел місцевих органів влади від їхньої власної діяльності та власних рішень і є найбільш універсальним показником рівня самостійності місцевих бюджетів;

- показник питомої ваги власних і закріплених доходів у доходах місцевих бюджетів: показує рівень самостійності місцевих бюджетів з урахуванням переданої їм державою на довгостроковій основі додаткової доходної бази;

- показник питомої ваги доходів місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів характеризує частину доходів бюджетів, які формуються за рахунок податків і зборів, що встановлюються місцевими органами влади;

- показник питомої ваги незв'язаних субсидій у доходах місцевих органів влади відображає обсяги фінансової допомоги місцевим органам влади з боку державної влади, яка не обумовлюється конкретною метою та завданнями. Така допомога може розглядатися як засіб для зміцнення власної доходної бази місцевих органів влади.

Однак, слід зазначити, що представлені методики оцінки характеризують лише бюджетні показники забезпеченості регіону, аналізуючи окремо дохідну та видаткову частину бюджету.

У провідних країнах світу розповсюджена оцінка фінансового забезпечення регіону, суть якої полягає в оцінці фінансового стану регіону, що вимірюється в балах. Максимально можлива (найкраща) величина фінансового забезпечення становить 50 балів. Для кожного показника встановлено критичне значення, що визначає його незабезпеченість. Негатив зазначеного підходу полягає в повторних розрахунках та значно тривалій процедурі аналізу, що вимагає розрахунку значної кількості показників.

Альтернативною методикою оцінки ефективності роботи бюджетної системи є методика порівняльного інтегрального аналізу. Її суть полягає в одночасному й взаємозалежному обчисленні змін таких характеристик бюджету, як його доходи, витрати й кредиторська заборгованість.

Наступним блоком можна виділити методики, спрямовані на оцінку кредитоспроможності регіону, основною метою яких також є оцінка ресурсозабезпеченості території.

Основним недоліком розглянутих методик, як зазначалося раніше, є оцінка лише бюджетної забезпеченості фінансовими ресурсами регіону.

Система SWOT-аналізу використовується при оцінці факторів зовнішнього середовища розвитку регіону. Вона ґрунтується на визначенні сильних і слабких сторін у процесі стратегічного планування розвитку. У методиці SWOT-аналізу, сильні і слабкі сторони представлені в таких сферах як виробництво, соціальна сфера, інноваційна діяльність, трудові ресурси. Всі фактори, що оцінюють зовнішній вплив на регіон, згруповані за такими напрямками, як суспільні, регулюючі, законодавчі, технологічні чинності, економічна ситуація й інші.

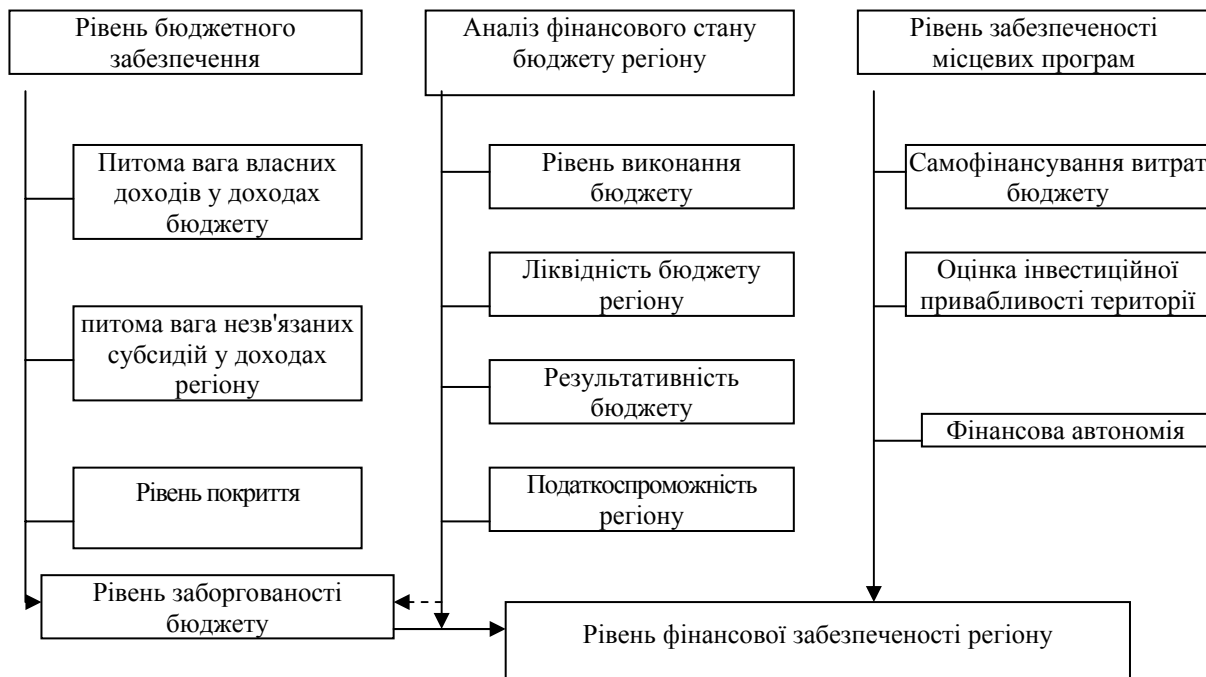
В умовах економічної кризи в Україні та світі зростає необхідність врахування усіх можливих джерел фінансового забезпечення напрацьованих та прийнятих бюджетних програм, як основи надання соціально-економічних гарантій населенню.

Для розв'язання зазначеної проблеми пропонуємо розширити базу наявних підходів оцінки фінансової забезпеченості показником – додатково залучених ресурсів, що характеризуватиме рівень забезпеченості виконання місцевих програм. Під додатково залученими ресурсами слід розуміти ресурси, які акумулюються на території регіону, не є власністю бюджету та повинні мати цільові напрями використання. Цільові напрями використання передбачають фінансування місцевих бюджетних програм, направлених на соціально-культурний розвиток регіону, що не можуть бути профінансовані з бюджету через брак коштів.

Отже, серед основних показників, що доцільно використовувати при визначенні фінансової забезпеченості регіону слід зазначити:

- оцінка фінансового стану бюджету регіону;
- аналіз виконання планових бюджетних показників;
- додатково залучені ресурси.

Відповідно до запропонованих підходів пропонуємо таку схему оцінки фінансової забезпеченості регіону (див. рисунок)

Механізм визначення фінансової забезпеченості регіону

Використання запропонованого механізму дозволить визначати фінансове становище регіону, враховуючи фінансове забезпечення за рахунок бюджетних та додаткових джерел.

Проведений аналіз за запропонованою методикою дозволить визначити рівень фінансової забезпеченості. Рівень забезпеченості пропонуємо класифікувати за такими рівнями (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень фінансового забезпечення регіону

Рівень забезпеченості	Характеристика
Високий (>1)	Доходи місцевих органів влади перевищують планові мінімальні витрати
Середній (= 1)	Доходи дорівнюють плановим витратам
Низький (< 1)	Витрати перевищують доходи залучені з усіх джерел фінансування

Використання запропонованих підходів вдосконалення оцінки фінансової забезпеченості регіону, дозволить розв'язати наявні проблеми здійснення аналізу, зокрема:

- напрацювати єдину методику визначення фінансової забезпеченості регіону, що охопить всі можливі джерела надходження коштів;
- узгодити чинне законодавства щодо джерел наповнення місцевої казни та повноважень територіальної громади;
- розширити повноваження місцевих органів влади щодо залучення альтернативних джерел фінансування місцевих бюджетних програм;
- комплексність підходу до дослідження фінансової забезпеченості регіону із всебічним охопленням факторів, що впливають на його стійкий розвиток.

Отже, оцінка фінансової забезпеченості регіону є необхідним етапом визначення функціонування регіону. У процесі дослідження було з'ясовано, що на сучасному етапі не сформовано єдиного підходу щодо оціночних показників фінансової забезпеченості регіону. Запропоновані напрями вдосконалення наявних підходів дозволить проводити всеохоплюючий аналіз життєдіяльності регіону, визначати рівень його забезпеченості та своєчасно реагувати та фінансові зрушення, що можуть вплинути на нормальне функціонування регіону.

1. *Зонова А.В., Кислицина В.В.* Методика проведення SWOT-аналізу в процесі стратегічного планування // Регіональна економіка: теорія й практика. – 2005. – № 4(19). – С. 27–33.
2. *Іванов В. В., Коробова А. Н.* Муніципальний менеджмент. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 718 с.
3. *Кириленко О.П.* Місцеві бюджети України (історія, теорія практика) – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
4. *Кравченко В.І.* Місцеві фінанси України: Навчальний посібник. – К.: Знання, КОО, 1999. – 487 с.
5. *Місцеві фінанси України: навч.-метод. посібник для самост. вивчення дис.* / М.А. Гопанюк. – К: КНЕУ, 2002. – 184 с.
6. *Поляк Г.Б.* Бюджетна система Росії. – М.: ЮНИТИ ДАНА, 2000. – 550 с.
7. *Яшина Н.И., Гришуніна И.А.* Удосконалювання теоретичних і практичних основ оцінки фінансового стану і якості керування бюджетами з метою підвищення ефективності керування фінансовими ресурсами території // Фінанси й кредит. – 2006. – № 4(208). – С. 2–11., № 7(211). – С. 7–16.

METHODOLOGY OF REGIONAL FINANCIAL SUPPLY

O. Sukach

State Technological University of Cherkassy

Actual problems of regional financial supply was cleared out. Theoretical constructions as to defining of autonomous local authorities were analyzed.

Improvement trends of existing mechanisms of effective regional development were worked out and reform trends of interbudget relations with surplus funds attraction were grounded.

Key words: budget, financial resources, incomes, monitoring, potential, region, sources, security.

МЕТОДИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ОБЕСПЕЧЕННОСТИ РЕГИОНА

О. Сукач

Черкасский государственный технологический университет

Проанализированы актуальные проблемы финансовой обеспеченности регионов, теоретические конструкции относительно определения автономии местных органов власти. Разработаны направления совершенствования имеющихся механизмов эффективного развития региона и обоснованно направления реформирования межбюджетных отношений с дополнительным привлечением средств.

Ключевые слова: бюджет, доходы, источники, обеспеченность, мониторинг, потенциал, регион, финансовые ресурсы.